

Marton József

MÁRTON ÁRON PÜSPÖK VISZONYULÁSA A PAPJAIHOZ¹

Márton Áron széles skálájú püspöki munkakörét mindvégig *szolgálatként* fogta fel, élte meg. Ugyanezt a hozzáállást várta el papjaitól is: „legyenek mindenkinek szolgái” – az Úr Jézus felhívása szerint.² Nem véletlen, hogy a hozzájuk való viszonyulását legkönnyebben és legkifejezőbben a *szolgálat* szavunkkal határozhatjuk meg. Bár nem kívánta a saját képére és hasonlatosságára formálni őket, azt elvárta tőlük, hogy lelkipásztori munkájukat a szolgálat szellemében végezzék. Nem egy esetben viszont papjai elégedetlenségével, karrierizmusával, illetve nyílt ellenállásával kellett szembesülnie.

A papjaihoz való viszonyulását erősen befolyásolták a politikai és társadalmi körülmények is. Püspöksége kezdetén, a második bécsi döntést követően azokat a dél-erdélyi papokat, akik Magyarországra – vagyis az észak-erdélyi plébániákra – kérezkedtek, maradásra szólította fel; 1944-ben a front elől menekülő papokat helytállásra, a híveik szolgálatára parancsolta; az 1945-ben bekövetkezett rendszerváltáskor a pártpolitikától fogta vissza őket. Amikor az ateista beállítottságú kommunista rezsimmel nem volt hajlandó együttműködni, papjaitól is elvárta, hogy felsorakozzanak mögéje.

Néhány papja megkérdőjelezte az új rendszerrel szembeni püspöki állásfoglalást, és kompromisszumos utakat keresett. Véleményüket nemcsak szűk körben hangoztatták, hanem a nagyobb nyilvánosság elé is tárták. Így a kommunista rezsim térnyerésekor elég hamar kettős szemlélet alakult ki az erdélyi katolikus papság körében, ez pedig valamiféle ’ellenzéki’ csoportosulás létrejöttéhez vezetett. Márton Áron letartóztatása után a balra csúszott kisebbik papi csoport, melynek tagjai főként az állami hatóságok támogatásával érvényesítették akaratukat, lépésről lépésre megkaparintotta az egyház vezetését, és

---

1 Jelen szöveg a 2022-es csíkszentdomokosi Márton Áron-konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

2 Vö. Mk 10,4.

Marton József: Márton Áron püspök viszonyulása... 153

intézkedéseivel négy éven keresztül rengeteg bajt és káoszt idézett elő a papság és a hívek körében. Ma ezeket az egyházi vezéreket és a velük készségesen együttműködő papokat békepapoknak nevezzük. Legfőbb bűnük, hogy a krisztusi szolgálat szellemiségét vetették el. Belesimultak az ateista propagandába azáltal, hogy a pártaktivisták elvárásainak megfelelően csak látszatpasztorációt végeztek. Visszafogottan tevékenykedtek, a hívek elvárásainak megfelelően elvégezték ugyan a papi munkát – miséztek, a szentségeket kiszolgáltatták, temettek, elsősorban az idősebb korosztályt pasztorálták –, de elhanyagolták a gyerekek és az ifjúság hitoktatását és hitre nevelését, a még létező hitvallásos társulatokat (rózsafüzér, oltáregylet stb.) és a hagyományokat pedig veszni hagyták. Nem szorgalmazták a szentgyónást és szentáldozást sem, és a hívek felé jobban kihangsúlyozták azokat a szigorú egyházi előírásokat, amelyek visszatartották őket a szentségektől. Ténykedésük következményeit személyesen is alkalmam volt megtapasztalni. 1981-ben egyik hírheldt, de az azelőtti évben már félreállított egykori békepap egyházközségében végeztem a húsvéti szolgálatot. Amint kiderült, 30-40 éve a legbuzgóbb hívek sem járultak a szentgyónáshoz és szentáldozáshoz, mert a pap elriasztotta az embereket a gyónástól. Ugyanígy nem részesítette hitoktatásban a gyerekeket sem, emellett pedig még számos hasonló mulasztást is elkövetett.

A törvénytelen gyulafehérvári vezetők 1951–1954 között a lelkiismeretes és lelkes plébánosokat a világi hatóságok kívánságára elmozdították korábbi helyükről, és kisebb egyházi közösségek adminisztrálásával bízták meg őket. Manipulációjuk eredményeként a legnagyobb városi plébániák vezetése az ún. békepapok kezébe került. Amikor Márton Áron kiszabadult a börtönből, több tekintélyesnek ismert papját nem a korábban említett szolgálat jellemezte: a kolozsvári, marosvásárhelyi, kézdivásárhelyi, brassói, sepsiszentgyörgyi, csíkszeredai, gyergyószentmiklósi stb. plébániákon passzív beállítottságú (bár teológiailag képzett) békepapok működtek. A püspöknek ebben a kellemetlen helyzetben kellett hozzáfognia, hogy a hívek érdekében valami módon rendezze a kényes papi ügyeket.

Az egyháztörténészek egyetértően méltatják Márton Áron bölcs hozzáállását a békepapok 'megtérítésére' alkalmazott módszereit illetően. 1955 szeptemberére lelkigyakorlatot hirdetett az egyházmegyei

papság részére³, ahol ő maga is megjelent, és elmondta azt az igen kényes lelkiismereti kérdéseket érintő, egyháztörténelmi jelentőségű beszédét, amely a kritikus helyzetben tanúsított józan és megfontolt viszonyulásáról, igazságos és szeretett atyai megnyilatkozásáról – egyszóval: a püspök személyiségének nagyságáról – tanúskodik. Megtévedt papjainak üzenve kihangsúlyozta, hogy „a múltat nem akarjuk nyilvánartartani, hanem jóvátenni és aztán feledni, hogy a jövőben mint *ancies bene ordinata* [jól rendezett csatarendben] szolgáljuk Jézus Krisztus ügyét, megbonthatatlan egységben és törhetetlen hűséggel, akkor is, ha az evangélium szolgálata a legnagyobb áldozatot kívánja tőlünk.”⁴

Megnyilatkozásában a bölcsesség mellett szentségi vonásokat is felfedezhetünk: álláspontját egyértelműen kifejezésre juttatva elesett papjainak a megbocsátást és a jóvátétel lehetőségét kínálja fel: „ha most a körülmények kényszerítő ereje alatt bizonyos ügyeket az Egyház törvényeinek szellemében megvizsgálók, nem a bíráló szándéka vezet, hanem az az egyetlen cél, hogy megnyugtassuk a lelkeket, és megteremtsük az egységet.”⁵

Márton Áron igyekezett mindenkinek jó pásztorra lenni, még a megtévedt papjaival is mindvégig éreztette türelmét és főpásztori jóságát. Az egyházi törvényekhez következetesen ragaszkodó püspök irgalmas és igazságos magatartására a békepapok nagyobb része bűnbánóan reagált. Voltak azonban közöttük csökönösebbek is: nem egy olyan eset fodult elő, amikor a püspöknek szinte közelharcot kellett vívnia egy-egy érintett pappal, hogy beláttassa vele: a „hütlenség bűnébe esett. ...Az így előállott helyzet sok egyéni szenvedést és igen sok lelki és erkölcsi kárt okozott; az elszomorító következmények hatása ma is érződik.”⁶ Ha a helyzet úgy kívánta, a keményebb hangú fellépéstől sem riadt vissza. Az egyik, „Kedves Fiam”-hoz címzett levelében ezt írja: „f. évi 21. sz. keserű felterjesztésedben nem válaszolok a kérdésekre, hanem inkább vádlok.”⁷ Ágotha Endre

3 Gyulafehérvári Érsekség Levéltára (a továbbiakban: GyÉL), Num. 1460–1955.

4 *Márton Áron hagyatéka 5. köt. (Papság)*. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó, 93–98. p.

5 *Márton Áron hagyatéka 24. köt. (Levelek 5)*, Csíkszereda, 2021, Pro-Print Könyvkiadó, 180–184. p.

6 GyÉL, Num. 2072–1955.

7 *Márton Áron hagyatéka 24. köt. (Levelek 5)*, 230–231. p.

Marton József: Márton Áron püspök viszonyulása... 155

hírhedt békepap töredelmes bűnbánattartása után a következő módon zárta le az említett ügyet: „Ágotha nagyon sajnálatos esete Isten kegyelmével okulásul szolgálhat papoknak és híveknek, de kérjük Istent, hogy az egyházmegyét hasonló eltévelyedéstől a jövőben kímélje meg.”⁸ 1956-ban dr. Hutás Pongrác nagyváradai premontrei szerzetessel pedig azt tudatta, hogy az 1951. évi kolozsvári békegyűlésen való részvétele miatt kiközösítésbe esett: „Ha egyházmegyém papjait igazolásra szólítottam fel és igazoltattam, nem tehetek kivételt az egyházmegyém területén kívül levőkkel sem, még akkor sem, ha exempt testület tagjai.”⁹ A püspök nagylelkűségéről árulkodik Hutás Pongrác köszönő levele a cenzori¹⁰ feloldása után: „Hivatalos ügyeim tárgyalásai végén ébredtem arra, hogy ott-tartózkodásom körülményei Excellenciád messzemenő diszpenzatív jóakaratából familiárisabb természetűek voltak, mint aminő az elmarasztaltaknak hasonló körülmények között kijárni szokott. (...) Excellenciád előlegezett bizalmának a jövőben hiánytalanul megfelelni fogok.”¹¹

Az elmondottakon kívül számos hasonló esetre került sor, de a fentiekből is megállapítható: Márton Áron mindent megtett, hogy a békepapokat a hűséges lelkipásztori szolgálatra visszaterelje. Szándéka egyértelmű volt: békességet és egységet kívánt teremteni a papság körében. Megértő és nagystílu viszonyulásáról árulkodik az egyik – 1955-ben kelt – levele: „Azok között, akik a tiltott mozgalomba név szerint belekeveredtek, lehetnek jóhiszeműek, akik nem vették észre az akció tényleges célját; lehetnek olyanok is, akik, mikor a valóságot felismerték, lelkiismeretükre hallgatva igyekeztek fékezőleg hatni, de tudjuk a legilletékesebb helyről, hogy a *mozgalom szerzői szakadást akartak előidézni* és ezt elsősorban a papság és hívek ellenállása hiúsította meg. Nem meglepő, ha ennek a harcnak az izgalmi még ma is megmutatkoznak bizonyos idegességben és idegenkedésben.”¹²

A püspök számára volt tanárának, dr. Baráth Béla kolozsvári főesperes-plébánosnak a passzív lelkipásztori hozzáállása is lelkiismer-

8 GyÉL, Num 1805–1955.

9 GyÉL, Num. 2257–1956.

10 Ha egy pap az Egyházi Törvénykönyvben meghatározott büntetendő cselekedetet követ el, kiközösítésbe, cenzúrába esik, és ez alól csak a kiszabott feltételek mellett kap feloldozást. Hutás atya az államilag irányított – Róma-ellenes – békepapi vezetéssel kollaborált, ezért vonta magára a cenzúrárt.

11 GyÉL, P./1000–1956.

12 GyÉL, Num. 3119–1955

reti gondot jelentett. Főpásztori felelőssége kötelezte arra, hogy a tisztelet és a méltányosság hangján figyelmeztesse a főesperest papi kötelességeire; és amikor a békepapi mozgalomba is belekeveredett, elsősorban a hívek érdekében szóvá tegye lelkipásztori hanyagságát és az általa okozott békepapi botrányokat.¹³

A kommunista hatalommal lepaktáló papok jubileumán viszont mesteri módon, azaz visszafogottan fejezte ki elismerését; elsősorban az egyházmegyében kifejtett szolgálatukat emelte ki, de az érdemek felemlegetése mellett – az igazságosság jegyében – nem hallgatta el a sajnálatos eseményeket sem. Pl. egyik békepapiját a gyémántmiséje alkalmából így emlékeztette: „A nyugalmi éveit töltő papnak ideje van, hogy visszaidézze a múltat és szívesen is időzik régi emlékeinél”¹⁴, de az is előfordult, hogy sokkal nyíltabban fogalmazott: „Bocsánatot kért, ha nem volt mindig készséges és alkalmas eszköz Isten kezében és Aranyszájú Szent János szavaival mondta: Istennek hála mindenért.”¹⁵ Ilyenformán a püspök a börtönévei alatt kompromittálódott papjait is értékelte, és méltányolta lelkipásztori munkájukat.

Az 1950-es években a két táborra szakadt egyházmegyei papok pártoskodását azzal is próbálta oldani, hogy kitüntetések is adott: „...olyanoknak is, akik papi jubileumukat ünnepelték, vagy pedig a hely tekintélye – az egyházmegyei gyakorlat szerint – a kitüntetést megkívánta. Azzal tisztában voltam, hogy az emberek a tévedéseiket nem szívesen ismerik be, s azzal is, hogy az intézkedéseimet bírálni fogják. A püspöknek azonban vállalnia kell az ilyen kockázatokat is.”¹⁶

A békepapság mellett Márton Áronnak akarva-akaratlan szembesülnie kellett a rivalizáló, a mindig elégedetlenkedő karrierista papokkal is. Ők inkább a papi 'méltóságot' hangsúlyozták, a papi szolgálatot – elméletben és gyakorlatban is – mellőzték. Nem sokkal püspöki kinevezése után egy, a püspökkel rivalizáló papi csoport szerveződésére került sor. Az 'elégedetlenek' (Salati Ferenc, dr. Fejér Gerő, dr. Jénáki Ferenc, dr. Köpeczy János, Boros József, Kajtsa Ferenc stb.) mintha csak összebeszéltek volna: állandóan a hibákat lesték, a főpásztori

---

13 *Márton Áron hagyatéka* 24. köt. (Levelek 5), 125–142. p.

14 GyÉL, Num. 968–1968.

15 GyÉL, Num. 968–1968.

16 GyÉL, Num. 1000/129–1975.

megnyilvánulások, intézkedések vitatható pontjait firtatták; méltatlankodásuknak szóban és írásban is hangot adtak. Ott és akkor gáncsoskodtak, amikor csak tehették, képzelt 'szellemi fölényüket' fitogtatták, de arra már kevésbé figyeltek, hogy Márton Áron milyen következetes módon képezte magát, kezdve a szemináriumba lépése előtti időktől papi/püspöki működése idején mindvégig. Éppen a *Márton Áron hagyatéka* könyvsorozat eddig megjelent 26 kötete igazolja, hogy szellemi kapacitása semmivel sem volt alacsonyabb rangú az imént emlegetett 'csoport' tagjainál.¹⁷

Az intrikus papok közül kiemelkedik a bécsi teológiát végzett Salati Ferenc. A lengyelfalvi, majd szászrégeni plébános mindennapos szurkálódó levelei, püspököt gyalázó vehemens támadásai miatt sok hajszála őszült meg Márton Áronnak és püspök elődjeinek. A főpásztor ennek ellenére igyekezett türelemmel viszonyulni az illetőhöz; a plébános durva leveleire a kánoni büntetéseket mellőzve válaszolt, és legvégül ő kezdeményezte a közeledést és kibékülést. Salatit aranymiséje alkalmából – a székeskáptalan ellenvéleményét figyelmen kívül hagyva – címzetes kanonokká nevezte ki.¹⁸

Sok gondot okozott Márton Áronnak hajdani évfolyamtársa, Imre József (1900–1991) plébános is, aki sohasem volt megelégedve az istentiszteletek magyar nyelvű szövegével, azokat saját átírásában használta, nem vette tudomásul az Egyházmegyei Hatóság által kiadott szertartáskönyveket és liturgikus előírásokat. Valamennyi szolgálati helyén – egyéb, nem paphoz illő magatartása mellett – a sajátosan egyéni kezdeményezései miatt is zavart keltett az egyházközségekben. Osztyáltársi alapon Márton Áron neki sem nézte el a visszaéléseit, ügyét az egyházi előírásoknak megfelelően kezelte.¹⁹

Márton Áron főpásztorsága idején meglepően sok, a papsággal kapcsolatos kényes problémával találta szembe magát. Elesett papjait igyekezett felemelni (Baricz Dénes, Labud Antal, Balázs Pál), még az aposztázia útjára lépő papjainak is megadta az utolsó lehetőséget a visszatérésre (Csuka Dezsőnek: „Atyai szeretettel figyelmeztetek ezért,

---

17 Vö. Előszó. In *Márton Áron hagyatéka* 24. köt. (Levelek 5), 17. p.

18 *Márton Áron hagyatéka* 24. köt. 25–100. p.

19 *Márton Áron hagyatéka* 24. köt. 105–121. p.

elhatározásodat tedd újabb megfontolás tárgyává...”²⁰, Hodor Jakabnak: „Emlékezzék vissza fogadalmára és fontolja meg könnyelmű lépésének súlyos következményeit”²¹). De neki sem volt könnyű minden esetben megtalálni a legkevesebb sértődéssel járó kompromisszumos megoldást. Mi tagadás, a papok is emberek, akik nem mentesek az általános hibáktól sem. Mindehhez vegyük hozzá azt, hogy Márton Áronnak – a konszenzusos megoldások keresése közben – minduntalan figyelembe kellett vennie egy kikerülhetetlen kényszerítő körülményt: az állami szervek akadékoskodását, valamint a rendelkezésre álló emberanyag minőségét is. Néha bele kellett törődnie a megváltozhatatlanba is. Egyik, 1970-ben kelt levelében – az öreg ember bölcsességével – így fogalmaz: „Ha az ilyen levelek első olvasásra fel is bosszantanak, hamar lecsillapodom, mert ezekből mindig tanulok és tájékozodom. Erre pedig a püspöknek szüksége van.”²²

A ’problémás’ és az ’egyszerűbb’ papi eseteket nem lehet semmilyen skála szerint ’rangsorolni’: a püspöknek ez is, amaz is megválaszolandó kérdést, megoldandó szituációt jelentett. Intézkedéseiben fellelhetjük a szelídebb és szigorúbb dorgálásokat és rendreutasításokat, az útmutatásokat és utasításokat, valamint az atyai tanácsokat és figyelmeztetéseket, ugyanakkor találunk bőven bátorítást és köszönetet is. Ez tulajdonképpen természetesnek tekinthető: a „jóakaró főpásztor” felelőssége állandó figyelmet és készenlétet követelt meg, mivel papjait – a ’megtévedt’ bárányokat, fehéreket és feketéket egyaránt – a legmegfelelőbb igékkel kellett noszogatnia vagy dicsérnie. A ’problémásokat’ többször kellett emlékeztetnie a lelkipásztorok alapvető kötelességére; s tette ezt fáradhatatlanul, ugyanis a pap is csak ember, s mint ilyen, gyarló és feledékeny, nem egyszer pedig a lustaság is erőt vesz rajta...²³

Az egyházi zsargon szerint „a püspök ereje a papjaiban rejlik”. Ezt a szállóigét Áron püspök is igyekezett tartalommal megtölteni. Papjait számon tartotta, tevékenységüket – a bekért jelentések alapján – naprakészen követte, odafigyelt a gondjaikra; munkájukat az eredmé-

20 GyÉL, Num. 437–1949.

21 GyÉL, Num. 3410–1955.

22 MÁM. VI. 22/b. 1.d.

23 Előszó. In *Márton Áron hagyatéka* 24. köt. 21–22. p.

nyek és érdekek szerint méltányolta. Nagy hangsúlyt fektetett a 25, 50 és 60 éves papi jubileumukat ünneplő – ezüst-, arany-, gyémántmisés – papok köszöntésére. Akárcsak a papjai, ő is tudatában volt annak, hogy „a lelkipásztor érdemeit végső fokon az Úristen tartja számon és az igazi jutalmat megadja kinek-kinek a végzett szolgálat és kötelességteljesítés mértéke szerint”²⁴, ezért a papi jubileumok alkalmával nem feledkezett el köszönteni őket. Püspöksége idején seregnyi pap előtt tiszteltgette a nevesebb évfordulók alkalmával, s odafigyelt arra, hogy a megfogalmazott laudációk személyhez kötődőek legyenek. Bölcsességről és okosságáról tanúskodnak a kommunizmus korszakában keletkezett laudációk, amikor a hatóság éber ellenőrei szavanként ellenőrizték írásait, és még a legjobb szándékú sorait is félremagyarázták. Annak ellenére, hogy a vallásellenes körülmények miatt a főpásztor nem értékelhette egyértelműen a papok lelkipásztori tevékenységét, sem jogtalan meghurcoltatásukról nem beszélhetett nyíltan (amely gyakran a hitért, illetve az egyházukért való példás kiállással járt együtt), laudációi mégis mestermunkáknak tekinthetők, mert azokban megtalálta a módját, hogy – ha csak rejtve, utalásszerűen is – felidézze az igazságtalan és jogtalan hatósági eljárásokat, vagy hogy a megtévedt papok esetében – ha csak visszafogottan is – elismerését is kifejezésre juttassa. Amikor a lelkek üdvéért szolgáló papok érdemeit méltatta, legtöbbször sort kerített munkásságuk körülményeinek érzékeltetésére is. Ízelítőként idézzük fel az ezüstmisés Márton Mózesnek – akkori csíkszentkirályi plébánosnak (később csíkszentdomokosi plébános, titkos ordinárius) – írt felköszöntő levelét, amelyben a húszas évek hozta sorsfordulóról is megemlékezett: „A régi és új támadások, amelyek a háború utáni években megújuló erővel támadtak rá a lelkekre, a nehéz életkörülmények, amelyek híveink lelki erejét súlyos próbák alá vetették, a lelkipásztorkodó papságot is új és felelős, nagy feladatok elé állították.”²⁵

A papok személyes és hivatali ügyeire Márton Áron jó pásztorként – mindenkor az egyház érdekét figyelembe véve – reagált. A Rómában tanult és jezsuita szerzetbe kívánckozó papjának, Dávid Lászlónak a döntését nem fogadhatta el, mert „a felhozott indító ok még nem győzte

---

24 GyÉL, Num. 315–1974.

25 GyÉL, Num. 566–1944.

meg arról, hogy a papi életet a szerzetesi étellel felcserélje. A maga lelki tökéletesedéseit – talán több küzdelemmel s éppen ezért több érdelemmel – a világi papi pályán is növelheti.”²⁶ Baráti hangon – és szelíd humorral – szólt az áthelyezését kérvényező Lajos Balázshoz: „Úgy látom nomád őseid költöző természetéből sokat örököltél, talán többet, mint amennyi a mai körülmények között, és a papi hivatás betöltéséhez általában elég. ...Mi lesz, ha a nehézség elől mindenki kitér?”²⁷ Áthelyezési kérését visszautasította, viszont továbbra is nagyra értékelte lelkipásztori és missziós tevékenységét. Évekkel később így jellemezte őt az egyik köszöntőjében: „nemcsak szóval, hanem írásban is igyekezett a szent ügyet szolgálni.”²⁸

A megyéspüspöknek mindenkor a papi áthelyezések jelentik a legnagyobb fejtörést. Márton Áron tudatában volt annak, hogy voltak és lesznek papok, akik a diszpozícióikkal nincsenek vagy nem lesznek megelégedve, „vagy azért, mert a saját elhelyezésüket másképp gondolták el, vagy azért, mert a mások helyzetét előnyösebbnek vélték a magukéval szemben. Ezek olyan hiányok és emberi gyarlóságok, melyek mindig előfordulnak ott, ahol emberek helyzete van érintve. Ennek egyetlen ellenszere van: a papi lelkület.”²⁹ Papjaitól elvárta, hogy az egyházmegye szükségleteinek megfelelő intézkedéseket készségeesen, békés lelkülettel fogadják. A ’mérleg másik tányérjába’ az engedékenységet helyezte: „áthelyezésekre vonatkozó indokolt kérésüket mindig szívesen veszem és a lehetőség határain belül teljesíteni igyekszem.”³⁰

A püspök börtönévei után a papi áthelyezéseket a hatósági szervek sokszor szabotálták, több esetben keresztülhúzták. „Terveim végrehajtásában érzékenyen korlátoznak a körülmények.” Ezért is az elégedetlenkedő és méltányosság elveit hangoztató papjától elvárta: „áthelyezését fogja úgy fel, hogy mindenütt az örök üdvösségre hívott lelkekért kell dolgoznunk, azokért vagyunk felelősek. A lelkek közömbösségét is a lelkipásztor szeretete és meleg érdeklődése a lelkek iránt fel tudja oldani.”³¹ Dr. Jakab Antal teológiatanárnak bevallja: „Mikor Anti

26 GyÉL, Num. 2245–1943.

27 GyÉL, Num. 209–1943.

28 GyÉL, Num. 968–1968.

29 GyÉL, Num. 2606–1948.

30 GyÉL, Num. 2606–1948.

31 GyÉL, Num. 2909–1955.

Marton József: Márton Árpon püspök viszonyulása... 161

visszatért [a börtönből], megkíséreltem mindent, hogy szolgálatait az egyházmegye olyan helyen vegye igénybe, ahol a legjobban értékesítheti. És ezt tettem olyankor, amikor nemcsak külső és előrelátott akadályokba ütköztem, hanem belső gáncsoskodásokba is.”³²

A püspök 1945-ben felállította az elmenekült papok helyzetét felülvizsgáló bizottságot. Ebben is az igazságosságra törekedett, ugyanakkor a bizottsági tagokat megértésre, körültekintő mérlegelésre utasította. A jó atya szeretete csendül ki az alábbi sorokból: „Mindazonáltal tekintetbe kívánom venni azt is, hogy a hihetetlenül erős propaganda elsősorban a papokat ijesztette és az észak-erdélyi részen a katonaság minden lehető elkövetett, hogy a polgári osztályt menekülésre bírja s ezek a körülmények a papok elhatározását is lényegesen befolyásolták. Az a körülmény is tekintetbe veendő, hogy hol volt az érdekelt plébániája, mert egyes helyeken annyira meglepetésszerűen fejlődtek az események, hogy a nyugodt megfontolást akadályozták.”³³

A püspök intéseiben és tanácsaiban nem tett különbséget fiatal vagy idős, segédlelkész vagy főesperes között. A tekintélyes és idős főesperesétől is következetes lelkipásztori munkát és megértő magatartást várt el. Megértéssel és együttérzéssel kezelte betegeskedő papjait. A misézésnél a szövegrészeket kihagyó Jaross Béla főesperesről a jelentést tevő Petres Kálmánnak ezt írja: „A memória gyengülése olyan betegség, melynek mindannyian ki vagyunk téve, és pedig olyan arányban, amilyen arányban öregedünk, ...és a célt el lehet érni kíméletesebb módon is.”³⁴ A kedélybeteg osztálytársát előbb „baráti rábeszéléssel” próbálja visszafogni, bár ő maga is megfontolás tárgyává teszi, „hogyan az adott esetben a jószándékú kíméletesség nem árt-e többet neki és a lelkeknek is.”³⁵ A szórványplébániákra került papjait nagyobb odafigyeléssel kísérte. A Mócsra helyezett plébánost – az esetleges nehézségek felidézése mellett – kifejezetten bátorítja: „lesznek lelkipásztori örömeid vigasztalásul a szórványmunka nehézségeiért. Fordíts nagy gondot a szentmisék és délutáni ájtatosságok pontos végzésére a megállapított időben akkor is, ha kevesen vannak jelen.”³⁶

---

32 MÁM. VI. 22/b. 1. d.

33 GyÉL, Num. 1102-1945.

34 GyÉL, Num. 1775-1959.

35 GyÉL, Num. 37-1960.

36 GyÉL, Num. 380-1957.

A bevezetőben jeleztem, hogy Márton Áron papjaihoz való viszonyulását nagyban befolyásolták a társadalmi körülmények. Szükségesnek tartom ezt ismételten hangsúlyozni, mert ennek mellőzésével, a mai helyzetből kiindulva, akár helyteleníthetjük is egyik-másik intézkedését – különösen azokat, amelyek a papok áthelyezésére vonatkoznak. Amíg nem ástam bele magam alaposabban a korabeli okmányok tanulmányozásába, bennem is kételyek merültek fel az idősebb, hetven éven felüli és az életbe belefáradt papok nagy létszámú plébániákra diszponálásával kapcsolatban. Márton Áron eljárásának helyes megítéléséhez hozzátartozik annak ismerete, hogy 1955–1968 között nem intézkedhetett szabadon, kezét gúzsba kötötték az állami hatóságok. Az 1968. évet fordulópontnak tekinthetjük: szabadon mozoghatott és viszonylag szabadabban diszponálhatott. Ekkor nyílt lehetősége méltányolni sok hűséges, öreg papja tevékenységét is. Azok iránti főpásztori elismerését, akik 1940–1945 között a megaláztatások és meghurcoltatások közepette helytálltak a dél-erdélyi plébániákon, akik 1945 után – a börtönt is vállalva – a püspök mögé sorakoztak, vagy akik évtizedeken át a szórvány-plébániákon rekedve lelkipásztorkodtak, Márton Áron csak 1968 után tudta kifejezni azáltal, hogy egy-egy nagyobb plébániára helyezte őket. Nyilván ha a hívek lelki igényét is figyelembe vesszük és nem a kommunista rezsim lehetőségei szerint ítélkezünk, nem tekinthető 100%-osan tökéletes főpásztori intézkedésnek az évtizedeken keresztül megalázott hűséges papjainak késői méltányolása, de abban már nem kételkedhetünk, hogy Márton Áront ne az igazságosság és a szeretet vezérelte volna hitvalló papjai iránt.

Zárszóként idézzünk egy gondolatot az 1970-es nagycsütörtöki szózatából, amikor a papság szolgálatáról beszélt. Akkori üzenetének aktualitása ma sem csökken: „A mi feladatunk, hogy az Ő legszentebb rendelkezését mindig az idők követelményeinek megfelelően hajtsuk végre. ...A Jópásztor életét adta a juhaiért. S a mi esetünkben sem elég kötelességeink korrekt teljesítése. Krisztust és Egyházát csak akkor képviseljük hitelt érdemlően a világban, ha életünket egészen áthatja Krisztus szelleme, s vállaljuk a legnagyobb áldozatot, ha kell, a keresztet is.”³⁷

---

37 GyÉL, Num. 1255–1970.